

УДК 35:005.334

М. В. Поляков,
 д. е. н., професор кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу,
 Національний університет водного господарства та природокористування
 ORCID ID: 0000-0001-7896-2486

О. І. Ханіна,
 к. мед. н., докторант кафедри публічного управління та землеустрою,
 Класичний приватний університет
 ORCID ID: 0000-0002-8738-0805

І. А. Сазонець,
 д. е. н., професор, професор кафедри туризму та готельно-ресторанного бізнесу
 туристичної діяльності, ВНПЗ "Дніпровський гуманітарний університет"
 ORCID ID: 0000-0001-8032-3675

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.23.73

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ НА ОСНОВІ ONLINE ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

M. Polyakov,
 Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Enterprise Economics and International
 Business, National University of Water and Environmental Engineering, Ukraine

O. Hanina,
 PhD in Medical Sciences, Doctoral candidate of the Department of Public Administration
 and Land Management, Classical Private University

I. Sazonets,
 Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Tourist
 and Hotel-Restaurant Business, Dnieper Humanities University

STATE REGULATION BY INTRODUCING THE KNOWLEDGE ECONOMY ON THE BASIS OF ONLINE TECHNOLOGIES IN THE CONVENTION OF THE COVID-19 PANDEMIC

У статті доведено, що реалізація концепції економіки знань може бути спрямована на відродження та досягнення сучасного рівня промислового і науково-технічного потенціалу, підвищення якості людського розвитку.

Визначено, що сучасні виклики глобалізованого світу мають суттєвий вплив на подальші методи реалізації запровадження економіки знань. Пандемія COVID-19 має вплив на всі аспекти життєдіяльності суспільства та економіка. Має вона суттєвий вплив і на розвиток освіти і науки.

Сформульовано окремі напрями впливу пандемії на розвиток людства загалом та окремих функціональних сфер його діяльності.

Визначено, що напрями діяльності органів державної влади співвідносяться із тенденціями загальносвітового розвитку освіти та науки. Органи державної влади ратифікують міжнародні документи, що спрямовані на формування нових методів організації освіти і науки в умовах пандемії, розробляють відповідні нормативні акти.

The article identifies that among the scientific concepts that shape the country's competitiveness in world markets today is the leading concept of the knowledge economy. Directly in Ukraine, the implementation of this concept can be aimed at reviving and achieving the current level of industrial and scientific and technical potential, improving the quality of human development, creating opportunities for creative entrepreneurship.

The authors determine that the main provisions of this concept have already been studied by scientists in other countries and in Ukraine, but the current challenges of the globalized world have a significant impact on further methods of implementing the principles of the knowledge economy. The COVID-19 pandemic has an impact on all aspects of society and the economy, it has a significant impact on the development of education and science.

On the basis of the author's researches in the article separate directions of influence of a pandemic on development of mankind as a whole and separate functional spheres of its activity are developed. Such areas include the global consequences of the spread of coronavirus infection, the political consequences of the COVID-

19 pandemic, the economic consequences of the pandemic, social consequences, the process of accelerated development of science with a reorientation of research to online technology. Online technologies are actively implemented in the field of education.

The paper establishes that the activities of public authorities are correlated with the trends of global development of education and science. Public authorities ratify international instruments aimed at the formation of new methods of organizing education and science in a pandemic, develop regulations aimed at supporting and developing science and education in a pandemic. These regulations are aimed not only at organizing the work of scientists in the COVID-19 pandemic, but also at creating conditions for disseminating information about the achievements of domestic scientists, providing opportunities to facilitate the process of establishing contacts between domestic scientists, research schools and foreign partners.

Ключові слова: державне регулювання, економіка знань, освіта, наука, online, пандемія, COVID-19.

Key words: government regulation, knowledge economy, education, science, on-line, pandemic, COVID-19

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Наукова проблема становлення економіки знань у масштабах світового господарства передбачає дослідження, з одного боку, сутності, складових та особливостей економіки знань, факторів її розвитку, а з іншого — основ і процесів, які визначають становлення економіки знань у глобальному просторі, напрямів розвитку світогосподарської системи в цих умовах. Це поєднується з пошуком нових форм глобалізації світового господарства, що охоплюють науку, освіту, технології, інформатизацію, підприємництво та інші фактори, що сприяють прогресу всього людства. В цьому ми виходимо з вчення В.І. Вернадського, його уявлень про ноосферу, планетарність, гармонійні умови діяльності людини. Необхідно також акцентувати увагу на тих можливостях та нових трендах, що пов'язані із сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями.

Тема дослідження є актуальною для України з точки зору вироблення довгострокової стратегії державного управління соціально-економічним розвитком в контексті світогосподарських змін. Існуючий стан національної економіки потребує докорінних реформ і цілковитої модернізації, спрямованої насамперед на підвищення національної продуктивності та вирішення соціальних проблем. Життєво важливим є відродження та досягнення сучасного рівня промислового і науково-технічного потенціалу, підвищення якості людського розвитку, створення можливостей для творчого підприємництва. Це вимагає вдосконалення стратегії побудови економіки знань в Україні, відповідних заходів у сфері розвитку промисловості, науки, освіти, підприємництва, сектору інформаційно-комп'ютерних технологій, всецілої активізації інновацій [1].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Основи побудови економіки та суспільства знань закладені в різних течіях філософії, зокрема в ученнях таких найбільших філософів сучасності, як: Ж. Бодрійяр, В. Вернадський, А. Горц, Ю. Лотман, М. Мамардашвілі, М. Поланьї, К. Поппер, М. Фуко, К. Ясперс тощо. Сутнісна характеристика і обґрунтування основ економіки знань зустрічаються в працях класиків економічної науки: В. Зомбарта, М. Кондратьєва, С. Кузнеця, К. Маркса, Д. Рікардо, Ж.-Б. Сея, М. Туган-Барановського, Й. Шумпетера та ін. Сучасна концептуалізація економіки знань і теоретико-методологічні основи її до-

слідження закладені такими провідними економістами: Р. Акоффом, М. Алле, Г. Беккером, Д. Беллом, П. Друкером, К. Дж. Ерроу, П. Кругманом, Б.-А. Лундваллом, Ф. Махлупом, Г. Меншем, Р. Нельсоном, Д. Нортон, К. Перес, П. Ромером, Р. Солоу, Дж. Стігліцем, Ф. фон Хайєком та ін.

Процеси становлення економіки знань в глобальному просторі досліджені такими вітчизняними вченими: О. Білорус, В. Вергун, Є. Довгаль, І. Каленюк, О. Куклін, Д. Лук'яненко, Є. Панченко, В. Савельєв, О. Сазонець, О. Саліхова, С. Сардак, В. Сіденко, А. Філіпенко, І. Ханін, О. Шкурупій та ін.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Проте сучасні виклики глобалізованого світу мають суттєвий вплив на подальші методи реалізації методів запровадження економіки знань. Пандемія COVID-19 має вплив на всі аспекти життєдіяльності суспільства та економіка. Має вона суттєвий вплив і на розвиток освіти і науки. Тому завданням поданої статті є виявлення новітніх методів державного регулювання освітою та наукою в умовах запровадження економіки знань під час пандемії COVID-19.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Спираючись на авторський аналіз сучасних тенденцій і впливів пандемії COVID-19, можна сформувати окремі напрями впливу пандемії на розвиток людства загалом та окремих функціональних сфер його діяльності [2].

По-перше, необхідно визначити глобальні наслідки поширення коронавірусної інфекції. Завдяки поширенню епідемії ми можемо побачити посилену фрагментарність світового устрою та процеси деглобалізації, які зумовлюють закриття кордонів. При цьому зменшується роль наднаціональних органів управління та одночасно зменшується роль США як світового лідера по всіх питаннях цивілізаційного поступу. Від форм демократії, які необхідні для світової цивілізації до моделей та програм опанування космічних просторів.

По-друге, визначилися політичні наслідки пандемії COVID-19. Кожна країна посилить тенденції до відокремлення в політичному та економічному сенсі. Норми міжнародної дипломатії будуть менше впливати на прийняття рішень у незалежних країнах. Посиляться інформаційні війни, а окремі класичні методи дипломатії перейдуть в онлайн і це стане нормою.

По-третє, економічні наслідки пандемії. Ці наслідки будуть впливати на світ ще дуже довгий час. Економічна

криза буде продовжуватися до повної адаптації систем охорони здоров'я до функціонування в умовах наявності коронавірусу. З метою виходу з кризових явищ необхідно провести структурні зміни в національних економіках, що потребують нові світові економічні умови. У співвідношенні консьюмеризм — просьюмеризм все більша частина буде відводитися просьюмеризму. Громадяни будуть споживати товарів та послуг все менше і заощаджувати. Переваги у споживанні будуть надаватися послугам. Все більше людей буде вести просьюмерський спосіб життя — виробляти і споживати одночасно, вносити частку своєї праці в той продукт, який вони споживають.

По-четверте, соціальні наслідки. Окремі суспільства, соціальні спільноти в країнах, де демократію не розвинуто достатньою мірою проявили кращі показники соціального протистояння пандемії, згуртованості та розуміння ситуації. Пандемія в окремих країнах призвела до згуртованості суспільства, а в інших країнах породила проблеми зі злочинністю. Злочинність була породжена бідністю, нестачею робочих місць, подорожчанням рівня життя. Чинник удорожчання життя вже призвів і буде призводити до деурбанізації і збільшення бажань у людей жити в сільській місцевості.

По-п'яте, ситуація, що склалася є мотиватором процесу пришвидшеного розвитку науки. Безумовно, передусім наук у сфері біотехнологій, фармацевтики, медицини. В світі актуалізувалася проблема біологічної війни і бактеріологічної зброї. Контроль над озброєннями, який колись виступав основою стратегічної стабільності, відходить в історію. Відповідно, перерозподіляються ресурси на фінансування науки, особливо тієї, що займається оборонною сферою. Всім вже зрозуміло, що пандемія надала подальший поштовх розвитку інформаційних технологій. Організація наукових досліджень та освіти всіх рівнів буде все більше засновано на он-лайн технологіях. Розгортається цікава полеміка і в гуманітарних, суспільних науках. Пандемія породить дискусії про систему людських цінностей і в центрі цієї дискусії буде стояти життя людини та її здоров'я на відміну від наукових дискурсів останніх десятиліть, в яких основним питанням було права людини та демократичні цінності. Слід звернути також увагу на той факт, що можливим є зміна структури фінансування таких наук як біологія, медицина, хімія. Вона буде набувати все більше корпоративного характеру і фінансуватися у найбільш великих фармацевтичних компаніях.

Основою організації наукових досліджень та процесу освіти стають дистанційні методи, що базуються на інформаційних технологіях [3]. У сфері науки ми можемо визначити наявність таких форм її організації: онлайн конференції, наради, зустрічі, проведення захистів дисертацій, поширення наукової літератури в репозитаріях, робота бібліотек онлайн, робота на робочому місці, дотримання епідеміологічних норм в процесі проведення дослідів, необхідності очної співпраці. У сфері освіти домінуючими стали такі форми: проведення онлайн занять, збільшення частини самостійної роботи, домашніх завдань, трансформація методів оцінювання знань, поширення індивідуальної роботи, робота бібліотек он-лайн.

Напрями діяльності органів державної влади в цьому ракурсі співвідносяться із тенденціями загальносвітового розвитку освіти та науки. 22.10.2020 р. відбулася позачергова сесія Глобальної конференції ЮНЕСКО з питань освіти. В цій конференції приймали участь пред-

ставники з 70 країн світового співтовариства. На конференції було затверджено Декларацію щодо комплексу глобальних пріоритетних дій для захисту фінансування та зміцнення системи освіти від наслідків, спричинених пандемією COVID-19 [4].

У відповідності до рішень цієї Конференції міністерством освіти і науки України визначено ключові завдання, які ставить перед собою МОН на 2021 рік. Серед цих завдань — впровадження цифрової трансформації освіти і науки. Це питання визначено як пріоритетне. Під час впровадження цифрової трансформації планується реалізувати наступні кроки:

затвердити Концепцію цифрової трансформації освіти і науки України;

забезпечити учасників освітнього процесу електронними освітніми ресурсами;

створити умови для підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти з інформаційно-цифрової компетентності;

забезпечити функціонування програмно-апаратного комплексу "Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту" (ПАК "АІКОМ");

запустити інформаційну систему управління професійною (професійно-технічною) освітою (EMIS);

модернізувати Єдину державну електронну базу з питань освіти (ЄДЕБО);

створити онлайн-платформу для комунікації між учасниками інноваційного процесу ("Наука та бізнес");

запуск проєкту SELFIE у пілотних школах і закладах професійної освіти — платформа для самооцінки закладами освіти стану своєї цифрової готовності;

приєднатися до процесів створення та розбудови Європейської хмари відкритої науки (EOSC);

удосконалити та наповнювати контентом платформу "Всеукраїнська школа онлайн" [5].

У відповідності до цих завдань, Міністерством освіти і науки України було презентовано проєкт Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про Національну електронну науково-інформаційну систему". В проєкті визначено, що завданнями Системи є:

1) збір, збереження та оновлення даних, наявних в інформаційних ресурсах Системи про сферу науки України;

2) забезпечення формування та збереження необхідних даних та інформації;

3) нормалізація та верифікація даних;

4) автоматизація процесів збору, формування та збереження даних та інформації;

5) автоматизація процесів взаємодії суб'єктів та користувачів Системи;

6) спрощення та автоматизація процедур пов'язаних із заповненням анкет, заявок, звітів та інших документів, пов'язаних із фаховою діяльністю суб'єктів та користувачів Системи;

7) спрощення доступу до відкритої інформації про сферу науки України;

8) сприяння інтеграції вітчизняного сектору наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок у світовий науковий та Європейський дослідницький простір;

9) забезпечення широкого представлення на міжнародному рівні результатів наукової і науково-технічної діяльності українських вчених [6].

Виходячи з аналізу завдань системи, необхідно визначити, що вона має на меті не тільки сприяти організації праці науковців в умовах пандемії COVID-19, але є методом поширення інформації про здобутки вітчизняних науковців, можливістю полегшити процес налагодження контактів вітчизняних науковців, наукових шкіл з іноземними партнерами та у середині країни.

ВИСНОВКИ

Серед наукових концепції, що формують сьгодні конкурентоспроможність країни на світових ринках провідною є концепція економіки знань. Безпосередньо в Україні реалізація цієї концепції може бути спрямована на відродження та досягнення сучасного рівня промислового і науково-технічного потенціалу, підвищення якості людського розвитку, створення можливостей для творчого підприємництва.

Основні положення цієї концепції вже досліджувались науковцями в інших країнах та в Україні, проте сучасні виклики глобалізованого світу мають суттєвий вплив на подальші методи реалізації принципів економіки знань. Пандемія COVID-19 має вплив на всі аспекти життєдіяльності суспільства та економіки, вона має суттєвий вплив і на розвиток освіти і науки.

Можна сформувати окремі напрями впливу пандемії на розвиток людства загалом та окремих функціональних сфер його діяльності. Серед таких сфер такі: глобальні наслідки поширення коронавірусної інфекції, політичні наслідки пандемії COVID-19, економічні наслідки пандемії, соціальні наслідки, процес пришвидшеного розвитку науки з переорієнтацією організації досліджень на онлайн технології.

Напрями діяльності органів державної влади в цьому ракурсі співвідносяться із тенденціями загальносвітового розвитку освіти та науки. Органи державної влади ратифікують міжнародні документи, що спрямовані на формування нових методів організації освіти і науки в умовах пандемії, розробляють нормативні акти, що спрямовані на підтримку та розвиток науки та освіти в умовах пандемії. Ці нормативні акти спрямовані не тільки на організацію праці науковців в умовах пандемії COVID-19, але й на створення умов для поширення інформації про здобутки вітчизняних науковців, надання можливостей щодо полегшення процесу налагодження контактів вітчизняних науковців, наукових шкіл з іноземними партнерами та у середині країни.

Література

1. Поляков М.В. Економіка знань: сутність, детермінанти, глобальний ландшафт. Дніпро: Нова ідеологія, 2018. 688 с.
2. Поляков М.В., Ханіна О.І., Сазонець І.Л. Державна підтримка пріоритетних сфер науково-технологічного розвитку: космічна галузь, ІТ-сфера та медицина. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2371> (дата звернення: 28.11.2021).
3. Сазонець О.М., Пінчук О.Л., Куницький С.О. Глобальні інформаційні та наукометричні системи науково-технологічного розвитку України. Рівне: Волин. обсерваторія, 2015. 184 с.
4. Позачергова Сесія глобальної конференції ЮНЕСКО з питань освіти у часи пост-COVID-19: ухвале-

но декларацію щодо зміцнення системи освітнього простору. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/pozachergova-sesiya-globalnoyi-konferenciyi-yunesko-z-pitan-osviti-u-chasi-post-covid-19-uhvaleno-deklaraciyu-shodo-zmicnennya-sistemi-osvitnogo-prostoru> (дата звернення 15.11.2021 р.).

5. Цифрова трансформація освіти і науки є однією з ключових цілей МОН на 2021 рік. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/cifrova-transformaciya-osviti-i-nauki-ye-odniyeyu-z-klyuchovih-cilej-mon-na-2021-rik-sergij-shkarlet> (дата звернення 15.11.2021 р.).

6. Проєкт Постанови Кабінету міністрів України "Про затвердження положення про національну електронну науково-інформаційну систему". URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-nacionalnu-elektronnu-naukovo-informacijnu-sistemu> (дата звернення 15.11.2021 р.).

References:

1. Poliakov, M.V. (2018), *Ekonomika znan: sutnist, determinanty, hlobalnyi landshaft* [Knowledge economy: essence, determinants, global landscape], Nova ideolohiia, Dnipro, Ukraine.
2. Polyakov, M. Hanina, O. and Sazonets, I. (2021), "State support for the development of science and technologies in the space industry, it sphere and medicine", *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, [Online], vol. 11, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2371> (Accessed 28 Nov 2021).
3. Sazonets, O.M. Pinchuk, O.L. and Kunytskyi, S.O. (2015), *Hlobalni informatsiini ta naukometrychni systemy naukovo-tekhnolohichnoho rozvytku Ukrainy* [Global information and scientometric systems of scientific and technological development of Ukraine], Volynski oberehy, Rivne, Ukraine.
4. UNESCO (2020), "Extraordinary Session of the UNESCO Global Conference on Post-COVID-19 Education: Declaration on Strengthening the Educational Space System Adopted", available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/pozachergova-sesiya-globalnoyi-konferenciyi-yunesko-z-pitan-osviti-u-chasi-post-covid-19-uhvaleno-deklaraciyu-shodo-z-micnennya-sistemi-osvitnogo-prostoru> (Accessed 15 Nov 2021).
5. Ministry of Education and Science of Ukraine (2021), "The digital transformation of education and science is one of the key goals of the Ministry of Education and Science for 2021", available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/cifrova-transformaciya-osviti-i-nauki-ye-odniyeyu-z-klyuchovih-cilej-mon-na-2021-rik-sergij-shkarlet> (Accessed 15 Nov 2021).
6. Ministry of Education and Science of Ukraine (2021), "Draft Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the regulations on the national electronic scientific information system"", available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-nacionalnu-elektronnu-naukovo-informacijnu-sistemu> (Accessed 15 Nov 2021).
Стаття надійшла до редакції 28.11.2021 р.